

XX. KONGRES FUEV-a iz našega vidokruga

FUEV - Federalistička unija europskih manjina održala je od 6. do 9. svibnja o.g. u Željeznu svoj 20. kongres. Ova unija stavila je sebi zadaću, da se bavi naročito problemima narodnih grupa u pojedinim europskim državama, da pokaže na slučaje diskriminacije pojedinih etničkih grupa od strane državnih vlasti, ona nastoji međusobno upoznati pripadnike pojedinih nacionalnih manjina u okviru svoje organizacije pa da ovi na taj način upoznaju probleme drugih narodnih manjina i da tako povuku konzekvencije za vlastitu grupu, nadalje budja ona preko svojih članova integracionu ideju buduće Europe u kojoj ne bi imalo političkih granica, nego samo jednopravne ljude bez obzira na jezik i nacionalnu pripadnost u negativnom smislu. Jakost FUEV-a se temelji na jakosti pojedinih priključenih i sudjelujućih manjinskih organizacija. Ova je organizacija nastala svojim višegodišnjim obstankom dobra ili osobito loša savjest jedne države, temeljući ovu tezu na činjenici, da svaka država zaslužuje priznanje demokratskog društvenog uređenja u tolikoj mjeri, koliko slobode i životnoga prostora ona svojoj manjini pruža. Daljnje značenje organizacije leži u njezinim članovima iz više država. Vodstvo organizacije zahtijeva od svojih organizacija-članica radni plan i ciljeve svojih nastojanja, i tek kad neki pothvat ne uspije, može FUEV intervenirati kod dotične vlade; prvi korak mora svakako poduzeti manjina.

Ali pogledajmo što smo mogli naučiti iz oficijelnog programa ovog kongresa i koje možemo povući zaključke.

Sam akt otvaranja, komu su prisustvovali i gradišćanski zemaljski poglavar Theodor Kery i gradonačelnik Željezna Tinhof, pokazao je u dobro formuliranim riječima, namijenutim ljudima, koji ne poznaju naš gradišćanski problem, na tobožnje izvrsno rješenje manjinskog pitanja u našoj zemlji. Kery je naime istaknuo, da po njegovu mišljenju nema nikakvih otvorenih pitanja u pogledu hrvatske manjine, ali je odmah priznao, da se s ovim njegovim izlaganjima o manjinskom pitanju ne će slagati zastupnici Hrvatskog kulturno društva. Nadalje je naglasio, da u Gradišću može svaki Hrvat zauzeti sva mjesta u javnom životu ukoliko je za to sposoban. (Zaista na ovako velikoj veledušnosti se moramo zahvaliti našem zemaljskomu poglavaru. Izgleda da on još ne osjeća, da Gradišće leži u Srednjoj Europi i da ne živi u nekoj zemlji Centralne Afrike, gdje rasna pripadnost odlučuje o zauzimanju javnih službi, on zaboravljava da je Austrija potpisala Rezoluciju za ljudska prava i da je član Ujedinjenih nacija. Ukoliko bi on počeo sumnjati u ravnopravnost nas Hrvata prema ostalim Gradišćancima - a to se može osjetiti iz njegova isticanja - moglo bi to mnogo škoditi ugledu Austrije. Gospodine zemaljski poglavaru, tako nešto bi moralo u našim geografskim širinama biti po sebi razumljivo, pa se ne treba posebno naglašavati!) Gradonačelnik Tinhof ističe svoje zalaganje za dvojezičnost i to naročito u krajevima, gdje žive u neposrednom susjedstvu dva naroda.

Iz replike ovih dvaju govora vidimo nažalost naš politički angažman, koji nam u ovakovom obliku puno, puno škodi. Svaka obitelj ima svoje probleme, a kako ih ne bi imala jedna narodna grupa; pa da i nema problema, treba manjinu financijski, pravno i moralno podupirati, ako leži društvu, koje se i danas još demonstrira kroz stranke, na obstanku jedne manjine.

Iz izvještaja generalnog sekretara Povla Skadegarda hoću iznesti samo jednu misao i to, što on podrazumijeva pod zaštitom manjine: "Pod zaštitom manjine naša organizacija nikako ne podrazumijeva getozijaciju ljudi, koji se priznaju pripadnicima jedne manjine". I nama u Gradišću se često groze getozijacijom, no u nas je ona samo taktika zastrašivanja, jer getozacija prema našem stambenom prostoru uopće nije moguća.

Na kongresu zauzimalo je značajnu ulogu pitanje o integraciji Europe. Ovdje trebaju etničke grupe preuzeti ulogu kulturnog zbližavanja pojedinih naroda. No daleko smo još od integrirane Europe, ako se još uvijek misli u shemi države i dok su samo ove zastupane u internacionalnim predstavništvima. Ali naša zadaća neka se već sada temelji na višekulturnom čutenju, u čemu će i ležati težište naše konačno izborne hrvatske gimnazije.

Na koncu kongresa zaključile su se dvije rezolucije:

1. Rezolucija na austrijskog kancelara dr-a Kreiskoga da se konačno postavi posebna zgrada za slovensku gimnaziju u Celovcu, i

2. Rezolucija o dvojezičnosti kao značajnom doprinosu za integraciju Europe.

Čitaoče! A kakvu ima poziciju kod nas u Gradišću hrvatski jezik u svakidanjem i javnom životu u pismenom i govornom obliku?!

Petar HUISZA

Potpomagajte izgradnju Hrvatskog doma riječu, činom i novcem!

U novi "HRVATSKI DOM" - novi duh!

HRVATSKI DOM - CENTAR HRVATSKOG POKRETA -
POTPOMAGAJTE TAJ POTHVAT!

HRVATSKI DOM - DOM SVIH HRVATA U GRADIŠĆU !

HRVATSKI DOM - TVOJ JE DOM !

VRUĆE LJETO

"Ljeto će bit vruće, kao i ono pred dvije godine!" Da se razumijemo, ovdje nije govora o vremenskoj prognozi, već se radi o svibanjskim nemirima 1968. - ili 1970? godine u Parizu. Tko je u posljednje vrijeme pažljivo čitao novine, lako je mogao opaziti, kako se neko uzmičenje ili nervozno uzrujavanje krije u dotičnim člancima. Sasma je naravno da se pitamo, da li su to uzrujavanje i taj strah opravdani. U slučaju da jest, nastat ćemo malo zabrižni. Možda da ljudi koji su za tu stvar odgovorni nijesu ništa naučili od posljednjih nemira, ili su možda izvukli krive zaključke, jer nijesu prepoznali stvarne razloge tih nemira? Ili se je možda (da upotrijebim kod nas u Austriji toliko voljene riječi) sve obećalo, a ništa ispunilo?

Riječ imaju studenti. Zašto je došlo tako daleko 1968. godine? Predstavite si vuneni smotak, koji se sastoji od mnogo, po mogućnosti raznobojnih niti, koje su svezane skupa, pa počnite razmatati.

Geismar, Sauvageot: Francuske osnovne škole nemaju odredjen cilj izobrazbe, u srednjim se školama predaje ustojani i šuplji humanizam, odgojni je sistem loš. Odnos između učitelja i učenika izrazito je autoritativan. Dok razvoj znanosti, tehnike i naučnog istraživanja zahtijeva nov sistem odgoja, sadašnji je sistem previše usmjeren na kulturnu baštinu i tradiciju. Ovakova izobrazba (prva, crvena nit) je najdjelotvornije sredstvo za integraciju individuuma u postojeći društveni sistem. Ne samo autoritativni odnos između učitelja i učenika, već i sadržaj izobrazbe služi konformizmu. Pomoću ovakvog izjednačenog mišljenja prisiljuje država čovjeka, da se prilagodi sistemu. Zanatska je izobrazba centralno vodjena, pojedini nema nikakove slobode kod izbora svoga zanata, jer mu se uzima raznim probirnim postupcima. Siromašni slojevi nemaju gotovo mogućnosti za studirati. Lako se to može objasniti pomoću nove niti: neuspjeh francuske privrede vodi do gušenja produkcije a ono opet do nižeg zapošljavanja. Ovim je naročito pogodjena omladina. Natjecanje unutar Europske gospodarstvene zajednice nije sasma u redu. Francuska zaostaje. Sjedinjene američke države uspostavljaju privrednu hegemoniju nad Europom, ako ustreba i silom. Obitelji moraju same iznositi sve više troškove izobrazbe, koja se može ispostaviti kao promašna investicija, ako se nakon svršene izobrazbe ne može naći radno mjesto. Totalna je specijalizacija ugodno rješenje ove krize sistema, jer u njoj nastaje čovjek ovisan. Ali ona je u dugoročnosti zapreka tehničkom razvoju, jer sve više otežava koordinaciju i kooperaciju.

Nova nit - de Gaulle 1968. godine je diktator. Njegova zloupotreba komunikacionih sredstava je poznata, a isto tako i njegovo diskriminirajuće političko djelovanje. Crvena nit. Parlamentarizam u svojem današnjem obliku se mora odbiti, jer u parlamentu čovjek uopće nije zastupan. Provesti svoje zahti-

jeve moguće je jedino putem sile.

Opet nova nit - Sveučilište, koje odigrava odlučujuću ulogu u razvitku moderne države, nema autonomije i vodjeno je i kontrolirano centralno. Neslaganje između njegove strukture i privredne funkcije jedva je još premostljiva. Sedamdeset posto studenata ne mogu svršiti svoj studij, u slučaju da ipak svrše, ne mogu naći posao. Unutarnje uređenje i raspoređivanje predmeta se temelji na Augustu Comte-u. Hierarchy pojedinih disciplina proizlazi još iz Prvog carstva. Oprema je nepotpuna. Postoji stvarna financijska kriza. Vlada pokušava racionalizirati, ali ona ima svoje vlastito shvaćanje stvari, a ono, kako izgleda, ne odgovara potreboćama. Specijalizacija Fouchet-plana nema do sada nikakva učinka.

Konačno držite posljednju nit u vašim rukama i buljite neka-ko razočarani u prazninu. Valjda ste očekivali naći u centru smotka patentno rješenje problema, valjda ste mislili pronaći kamen mudraca?

A sada ste samo razočarani, sjedite i gledate bezbrojne niti, kratke, dugačke, raznobojne, spojene. Istina, ponekad izgleda čvor kao da je umjetan, sasvim umjetan; no ponekad izgleda on zaplašljivo stvaran.

A sada u svibnju da se opet sve ponovi? Nije li se ništa poboljšalo? Da li se je barem nešto poduzelo i uradilo? O da, poduzelo se nešto. Poduzelo se ono, što se držalo za potrebno. Ali baš u ovome leži pogriješka. Ako se želi nekome stvarno pomoći je potrebno uživiti se u njegov slučaj, da se ga razumi pa prema tome postupi. No u Francuskoj ostali su pomagači sjediti na visokom konju.

+ +
+

Svibanj 1968. godine u Parizu. Dvadeset tisuć studenata se bori protiv specijalno izobražene policije. Novine javljaju preko tisuću teško ranjenika, tri stotine šezdesetsedam ranjenih policista, broj mrtvih se prešućuje. U ovim danima Pariz izgleda kao u vrijeme neposredno nakon rata. Ulicama se dižu barikade, narod čeka u redovima ispred trgovina sa živežnim namirnicama. Vlada i država se boje za svoj opstanak.

Pobjednici ovih za državu opasnih demonstracija i nemira u stvari su samo radnici. Postepeno prelazi inicijativa i snaga otpora od studenata u ruke radnika. 13. svibnja počinju štrajkovi, zahvativši do 20. svibnja devet milijuna radnika. Kako javlja francusko Udruženje poduzetnika, škoda iznosi dnevno 2,2 milijardi francuskih franaka. Sindikati, do sada pasivni, pojavljuju se na planu, te iskoriste stisku u kojoj se nalazi vlada i poduzetnici. Najslabije plaće jedan i pol milijuna radnika bit će na njihov zahtjev povisene za 30 posto, ostale plaće povisit će se za 10 posto. Radno vrijeme bit će skraćeno na 46 sati tjedno, a od ove godine (1970.) skraćit će se postepeno na 40 sati tjedno. Povećala se i penzija za starce i invalide, kao i dječji dodatak.

A studenti koji su počeli s otporom, koji su krvavili i žrtvovali svoje mlade živote, osim nekoliko obećanja, koja je vlada samo djelomično ostvarila, nisu postignuli ništa. Struktura i centralno vodstvo sveučilišta i visokih škola ostala je ista.

Ivan MIKULA / Franjo PERUŠIĆ

Geometrija

Na razini A, označenoj osovinom x, y i z, živjelo je više točaka. Sve su točke bile jednake, egzistirale su na razini A, a imale su i povelje u kojima je pisalo, kako sve one pripadaju razini A. Sve su one imale lijepe pozicije x i y, koje su se stalno mijenjale, smjer z nijesu poznavale, jer tehnička nauka još nije bila na tako visokom stepenu. Samo jedna točka, točka H je imala uvijek slabiju poziciju među ostalim točkama.

Točka H nije sasvim razumjela svoju slabiju poziciju, jer je iskreno ljubila razinu A, a osim toga je bilo u njezinom pasosu zabilježeno, da je i ona poput ostalih točaka građanin razine A.

Prije nekog vremena t_4 sklopile susve točke zajednički razinski ugovor, koji je svakoj od njih zasiguravao ista prava i iste dužnosti, pa je konačno nestalo svih razlika i nepravdnosti.

Na to bijaše teorija. Točka H dobila je i sada zbog svoje pasivnosti i ignoriranja ostalih točaka slabiju poziciju. Dok ostale točke uslijed tehničkog napretka već duže vrijeme posjeduju i vrijednost z, točki H ona nedostaje. Ponovno bijaše zaboravljena.

Bit će potrebno, da u budućnosti napusti svoju pasivnost, pa da pojačanim glasom i izrazitim nastupom isposluje svoje pravo.

Franjo PERUŠIĆ

Janko MATKO

Glavni urednik NG-a Vladimir Vuković zamolio me svojim pismom od 22. travnja o.g. da mu napišem članak o premijeri Matkinog "Pokajnika" u Trajštofu i predaji diplome. Vidi uvodni članak HN broj od 4.4. o.g. "Diploma književniku Janku Matku." Urednik NG-a osjeća se dužnim, da i on taj kulturni događaj "još bolje istakne, i da se barem na taj način odužimo Janku Matku za sve zasluge oko nas gradišćanskih Hrvata."

Bio sam početkom u neprilici: da li ću biti objektivan kao stari prijatelj Matka. A onda bili su tamo odgovorniji i pozvaniji. Trebalo je i svladati neke prepreke i bitne i temeljne smetnje prema NG-u. Ipak: Pokusio sam usporediti naše prilike i praviti paralele s Jankom Matkom.

Napominjem: Janku Matku, kako ja poznam, sigurno nije do svečevanja i slave, ni tamjana, kojim se kod nas toliko i tako rado "kadi". Matko doduše slavi 40-ljetni jubilej svojega književnoga rada - a mi slavimo već ljude, kad doživu 40 godina života.

Bojim se da ne snizim nivo lista. Živim na selu, seoski sam učitelj sa seoskim vidokrugom daleko od akademije. /Bez ironije i uvrede: ne nosim bradu i dugu kosu, tu vanjsku kulisu i dokumentaciju progresivnosti i naprednjaštva./ - Ali i Matko voli selo i seljaka. Mnogi njegovi romani prikazuju nam životne oblike hrvatskoga sela. /Citaj predgovor romanu mu "Moć zemlje" i Vus-ov intervju s J. Matkom: "... seoski sam sin i zato pretežno pišem o seljaštvu."

Kojim jezikom da pišem? No u akademskom glasilu trebalo bi pisati akademskim rječnikom. Ali meni, uredniče, kao svojem starom učitelju oprostite, ako ti pišem nekim kompromisom hrvatskoga književnoga jezika /pokusit ću barem/ i našega narječja. Katkad mi se naime izrazi našega jezika bolje sviđaju nego kovine i internacionalizmi takozvanoga srpsko-hrvatskoga jezika. Ej, jezično svi mi grišimo. - Jezičnomu pitanju Matko: "To bi trebali naučiti svi mladi književnici. Treba pisati jednostavno, realno, običnim rječnikom, jer inače ... gubi se najvažnija publika - puk. /Vus/ A inače zna on, da njegovi romani nisu šenoini, klasični. "Nisam ja pravi književnik od zanata, Zadovoljan sam što je moja knjiga ušla u narod"! /Vus/

Kadgod dobijem u ruke NG - ja se veselim i srdim. Gle, gle, kako ti akademičari goru i plamsaju ognjem i plamenom pravoga Hrvata. Tako jako, da bi popalili pred sobom sve. Daka-ko, tko ne bi imao ideala i poleta, ako ne mladež? A koja mladež navise, ako ne sveučilištarina, akademska? /Miloradić: Živit znaj za ideale.../ Ali kasnije, kad mnogi napustu akademiju, ne ostane od njih ni žara ni pepela. Znam, da su si stvorili sami pozicije, vlastitom snagom i inicijativom. Ali da bi se barem katkada priznali Hrvatima! "Oj orlovi moji, orlovi, gdje ste orlovi moji?" Koliko kapitala imamo razbaca-

no po svijetu? A jesu li ovo, uredniče, one tvoje brige - ti klupski seniori? /" ...koje vam nije supjelo "efikasno" povezati"/ Kako bi bilo, kad bi i vi napravili analizu kod sebe, koju vi tako uporno tražite kod "geruzije". Matko: Ovo je tematika njegovog "Pokajnika". Isto i naša tragika. Bio on "učan" ili ne. Kad su "kreljuti prnati" zaboravi on svoj rod, zasmuže se materinskog jezika, jer je on tobože... Tek na materinom grobu kaje se kasno njegov "Pokajnik". Veliš, da samo kritiziram i rušim. NG traži kritiku. Ali ovo je blaga i slaba kritika. Znam ja naime da nam je potrebna SLOGA kao nikada prije. Svi mi poznamo našu bolest prirodjenu nam kao istočni grijeh. Pametno je netko pisao, a ju ću njegove riječi prekrojiti na nas: Složni ćemo biti tek onda, "kad svatko u svome srcu ubije zmiju sebičnosti, zavisti i častohleplja." Češ mi opet reći, da nosim narodne grijeha na sajam. Ali confiteor nam je potreban.

A pitanje suradnika? Mislim da bi ih dobio. Obrati se izravno na pojedinca i zamoli ga konkretno. Vi imate pravo na to.
/Miloradić: "...O blagi mladenci, o veseli glas..."/

A Matko: Pravi je propovjednik sloge. Čujem i vidim ga: "To je nažalost naša bolest," zamrača mu se njegovo inače tako vedro i nasmijano lice, baci pokunjeno i smeteno pogled dole i zamisli se. A o zavisti: "...koliko su me ogovarali, da se bogatim svojim knjigama. A ja sam imao stalni posao -urarstvo- pa sam prihod od knjiga davao u fond mladih književnika i učitelja". /Vus/ Prvo izdanje četiriju knjiga štampano je u nakladi od 26.000 primjeraka i odmah potom rasprodano/ Častohleplje: Janko Matko nikad nije zatražio da bude primljen u Društvo književnika.

Kuzgredno: Njegovi sini morali su uz svoj studij učiti i jedno obrtničko zvanje.

Eto, uredniče, sloge radi... i kad imam još od osnovne škole tvoje prve književne pokušaje... i kad mi čast biti prijatelj Janka Matka odlučio sam odazvati se tvojem pozivu.

Ali ne bih htio pisati "o kulturnom događaju" i dodati napomenutom članku HN ovako kasno i "post festum" nekakovu glazuru. Samo bih htio domaće vijesti u istom broju HN - Trajštuf, odlikovanje - upotpuniti pro domo i za nas. Htio bih naime istaknuti trajštufsku mladinu, koja je u toj premijeri tako samostalno i disciplinirano peljala režiju. Čudio sam se, kako je to tako sjajno uspjelo farniku Zakallu.

Isto bih htio još pokušati da Janka Matka predstavim Gradišćansima. Napominjem, naši su prijateljski odnosi stari i tijesni, a uz to sam mu velik dužnik. Zato se krijem za Vus-ov intervju od 24.12.1969.g., kojega je "Informativni vjesnik" Konrada Meršića kao prvi donio u Gradišću. Isto napominjem anonsu "Glasa Koncila" u svojem 7. broju od 5.4.o.g., str.12.

Ali najbolje je da se obratimo izravno na samoga pisca Janka Matka. Vrlo je zanimljivo, kad on pričajuć "čita" svoje romane onako međ redi. Njegova djela sva su istiniti događaji.

Jedan roman ne može izdati, jer mu glavna junakinja još živi. "U mnogima on često i sudjeluje" /Vus/ Osobno pozna svoja glavna lica. Bila to plemenitaška ili seljačka. Plemstvo pozna on ne iz arhiva, nego iz života. I sve grijehe i opacine. Matkin vidokrug ovdje prelazi u duhu i granice Madjarske, Austrije i Italije. Bio je poslovno kao urar i draguljar u stalnom dodiru sa susjedima, a pozna i govori sve ove jezike.

A da li pozna seljaka? "Ja pišem samo istinu, realnost i štitim bijedu." /Vus/ Seoski je sin i bio uvijek branitelj i odvjetnik seljaka. Još u djetinstvu: Kad je kao dječak gonio krave na pašu, pregazila bi kočija grofa Erdödyja dvije guske siromašne seljanke, i ona udarila u plač. Ovu scenu nije mogao zaboraviti. Koliko seljačkog svijeta navratilo se s tržnice u Matkov dućan. Uz otmjene mušterije prošili bi ga ne samo za knjigu nego i za pomoć. A ladica Matkina bila je uvijek darežljiva. Ali i za svakoga. On je posudjivao često i veće svote, na da je znao, da ih nikad viditi ne će. Matko je bogatstvo shvaćao evandjeoski, on u njem nije uživao. Za njega novac i dragulji nikad nisu bili strast. Njegovo životno djelo "Dragulji i strasti" istinita je priča. "Nisam se bogat rodio, pa ne moram bogat umrijeti." Ovo nije stav običnog trgovca i ekonoma, već duboko vjersko shvaćanje i filozofsko spoznanje. Janko Matko je velik čovjek, dobar poznavalac ljudi i psiholog.

Vus-u odao je tajnu izbora zvanja da se ponovno rodi: Ni urar, ni književnik - nego liječnik. On pozna naime hištvene ljekovite biljke i domaće viračtvene rastline. Kao dječaka naučila ga neka starica. Matko znade svakoj bolesti tajne lijekove, a zanimljivo je kad priča "iz svoje prakse", kako je mnogim prijateljima pomogao.

A zašto je konzul gradišćanskih Hrvata?

Kad je njegov dućan i njegova kuća uvijek bila otvorena svakom Gradišćancu. Kolikim studentima je omogućio a i financirao posjet u Zagrebu i boravak na moru. Njegove zasluge za nas bila bi posebna studija, jer je njegovo prijateljstvo s nama mnogo decenija staro.

I još jedna snaga u Matka, javnosti nepoznata, a njegova supruga ju drži najvećom jačinom svoga muža: To je izmišljanje priča i bajka, mašta, kojom se u svojim romanima ne služi. Kad svojim unucima priča priče, Dida u improviziranju nikada nije u neprilici, tako bujna i neiscrpiva je njegova mašta. U dobi betona i asfalta trebao bi Matko ne samo usmeno pričati priče i bajke, nego pismeno, a i za naše male u Gradišću.

Teško je ocrtati ličnost i čovjeka Janka Matka ---urara, književnika, narodnog liječnika, trgovca, ekonomu, narodnjaka, managera, prijatelja gradišćanskih Hrvata--- ali sve ovo još nije Janko Matko. A njegove zasluge oko nas razbacane su po Gradišću prostorno i vremenski, pa tko bi ga mogao opisati, a tko mu se odužiti?

Štefe KUZMIĆ, učitelj, Filež

NOVI ETIČNI REALIZAM U RUSKOJ KNJIŽEVNOSTI

PRI ČITANJU SOLŽENICYNOVOG ROMANA "RAKOVYJ KORPUS"

U semestarski prazniki 1970 pročitao sam velikim zanimanjem roman Aleksandra Solženicyna "Rakovyj Korpus" (Postaja ili klinika za bolesne na raku). Pisac sam zove ovu knjigu "svojom najličnijom knjigom i svojim najvažnijim djelom".

Na prvi hip mogao bih reći: ov roman je više grandiozan torzo, nego li u kompoziciji perfektno-savršeno djelo. I meni se čini, da je Solženicyn i ovim načinom kompozicije namjeravao pokazati na to, da se je po Staljinovoj smrti nešto započelo, ča se još daleko nije svršilo: počeo se je rušiti sistem neljudskoga terora, ali on se još nije srušio.

Elementarna iskrenost i izvornost romana

Roman se odigrava od januara do konca marca u ljetu 1955., dakle dvi ljeta po Staljinovoj smrti, u jednom ovelom gradu zapadnojužne Sibirijske, vjerojatno u Uzbekistanu. Solženicyn ne imenuje grada. On nas pelja u zatvoreno društvo bolesnikov u jednoj sobi klinike za bolesne na raku. Ako je istina, bio je i Solženicyn sam u ovakovoj bolnici kao bolesnik. On tako živom vjerojatnošću, tolikim autenticitetom ili izvornošću opiše ljude i okolnosti, da je čitalac od početka do konca fasciniran. Pri tom se svagdje čuti i očituje - morali bismo reći - skoro divlje nastojanje i nepopustljiva volja za istinitošću. Ova strastvena vjerojatnost, iskrenost, istinitost daje temelj ovom novomu realizmu, ki se hrani iz nekadašnje realističke tradicije (Tosloj, Dostojevskij), ali elementarnom snagom nadvlada takozvani socijalistički realizam, ki je dosle od komunističkih ideologov jedini priznati stil i ki je nevjerovatan postao u svojem lažnom ružičastom optimizmu, o svojem bojazljivom oportunistu, u servilnom klanjanju i služenju tiranstva, u svojem strahu od svakoga novoga pokušaja.

U tom trenutku, kad su ruski književnici po Staljinovoj smrti prvi put mogli malo odahnuti, nastala je odmah strastvena diskusija o istinitosti i iskrenosti literature. I ova diskusija neposredno posije nutar još i u razgovore ovih bolesnikov.

Unapred se mora naglasiti: Solženicyn piše tradicionalnim stilom i izbigava sve novotarije u jeziku i stilu. U romanu manjka i pretirani panseksualizam zapadnih romanov, bez toga da bi pisac zašutio spolne probleme. Dok zapadni pisci često špekuliraju pretiranim seksualiziranjem na ukus, odnosno bezukusnost neke vrsti čitaocev, Solženicyn ne treba spolnošću dražiti čitaoca, da mu se ne zadrmlje. On fascinira človika ostrim karakteriziranjem pojedinih osobov. (Pri tom mi je na misli došlo remekdjelo glašovitoga renesans-kipara Tilmana Riemschneidera: Zadnja večera, odnosno oltar sv. Krvi u crkvi sv. Jakova u Rothenburgu na rijeki Tauber. I onde su jako oštro profilirani obrazi pojedinih apoštolor.)

Solženicyn već na prvi pogled plastično crta pojedine osobe. Ali tim se još ne zadovolji. Postepeno otkriva dotadašnju prošlost i sudbinu pojedinih pacijentov ili liječnikov, čim oni sve plastičnij postaju. A zatim se još udubi u njihove strahove, u ufanja, u želje i čežnje i tako nastaju ovi oblici sve živiji, zaista pravi ljudi od mesa i krvi.

Glejmo neke od ovih osobov. Bavimo se prije nekimi starijimi osobami, a zatim posebno mladimi ljudi u Solženicynovom romanu.

Neke istaknute osobe u romanu

Roman se tim počinje, da u kliniku dojde jedan viši funkcionar, činovnik u nekom uredu za registriranje, dakle za partajsko kontroliranje ljudi: Pavel Nikolajević Rusanov. On je tipični zastupnik Staljinove ere. Već to je za njega strašno poniženje, da mora ležati med ovimi "prostakima". Ironično predstavlja Solženicyn ovu vrstu činovnikov, ki naglasivaju, kako ljubiu (apstraktni) narod sovjetski, ali odura im se od običnoga (konkretnoga) ljudstva. Naprasitim naglasivanjem svojih vezov k vodećim komunističkim krugom pokusi zastrašiti liječnike i druge pacijente. No ovdje, na pragu smrti, malo imponiraju njegove komunističke fraze.

Za osobito poniženje osjeća Rusanov naprimjer, da mora upotrijebiti skupni nužnik (WC): "Kad bih barem imao posebni nužnik! Kako patim! Kakov nužnik je ovo! Bez odilenj sa zidinami, sve otvoreno! (Upotrijebavanje javnoga kupelâ i skupnoga nužnika neophodno potkapa autoritet jednoga funkcionara. Na svojem radnom mjestu imao je Rusanov na raspolaganje posebni nužnik, ki je bio za druge zatvoren.)" - I.258.

Rusanova prestrašiu i promjene. Neugodno ga je pogodilo već odstranjenje Berije. (Po Beriji dao je svomu mladjemu sinu ime Lavrentije. Sad su ga volili zvati Lavrik, da nitko ne bude mislio pri tom imenu na Beriju, na zloglasnoga šefa državne policije.) Kad 5. marca prilikom 2. godišnjice Staljinove smrti novine ne donâšaju velik članke s črnim okvirom, uzrujan je Rusanov od tolike nezahvalnosti. A i prestrašen je, kad dočuje, da hte se smit domom vratiti neki ljudi, ke je on svojim laži kao denuncijant dao otprimiti u doživotno sužanjstvo. Trepeće od straha, ča će biti, ako bude konfrontiran s ovimi ljudi, ovako s nekim inženirom, koga je samo zato denuncirao, da za svoju obitelj posvoji njegov stan.

Uprav jedan ovakov deportirani je njegov glavni protivnik u bolesničkoj sobi: Oleg Filimonović Kostoglotov. Ov se je po maturi ravno upisao na sveučilišće, kad je buknuo 2. svitski boj, u kom je služio kao narednik (Feldwebel). Po povratku iz boja dalje studira u Leningradu. Sastaje se s naprednimi visokoškolarima, ki su nezadovoljni s političkom situacijom. Cijelo jato polovu i pošalju u logore u Sibiriju. Kostoglotov bez svake romantike dobro zna, ča se je moglo godati i s njegovom zaručnjom, ku su par uri za njim odvukli u sužanjstvo, naravno u jedan drugi logor. Samo dva pute u ljetu smi joj pisati ili od nje pismo primiti. Još u logoru bi ga bili morali operirati. Kad konačno dojde u ovu kliniku stoji već na rubu smrti. Ali neobuzdana žilava životna snaga opet na noge postavlja ovoga 34-ljetnoga ljutitoga muža. Ali ča more on još očekivati od života? Poslan u "sužanjstvo na vijeke", zdravstveno razderan u različni logori konačno životari na rubu pustine u selu Uš-Terek. Kao pomoćni geodet (pomoćni činovnik kod mirenja zemlje) zasluži u misecu oko 350 rubelov. (Za jedan šašlik, to je kusić mesa na ražnjiću plati 3 rubele, za jedno od trih prepisanih medicinov 57 rubelov, za jednu košulju 60 rubelov, a jedan tanak ogrtač-mantel koštao bi ga 350 rubelov.)

Muška snaga ovoga divljega človika ima upliva i na žene. Bolničarka Soja posudi mu ne samo liječničku knjigu, nego mu neko vrime ne daje hormon-injekcijov, da mu ne uništi spolne snage. Ali Kostoglotov se jedva more ufati, da će Soja pojti s njim u Uš-Terek. Zato prekine ovu vezu, još prije neg dojde do intimnosti. Isto vrime razvija se med njim i liječnicom Verom Korniljevom Hangart eros-ljubav u najplemenitijem smislu. Iz priklonjenosti razvija se tiho sve dublja ljubav. Vera mu hoće prepustiti svoju sobu za jednu noć, prije neg Kostoglotov otputuje.

Zadnje poglavlje u romanu (majstorsko djelo visoke savršenosti) izvršno slika, kako Kostoglotov po otpušćenju iz bolnice cijeli dan luta i bludi po gradu. Pri tom Solženicyn otkriva, demaskira svakidanje okolnosti u Sovjetuniji. U isti mah divno crta odziv ovoga kompliciranoga svita u duši Kostoglotova, ki neobuzdanim poletom stupi iz klinike u svit. Ali doživljaji ovoga dana postepeno razmrvu i razdrobu ovu snagu. Novi komandant, kod koga se mora kao deportirani opet javiti, načinja mu ufanje, da će se smit vratiti u Leningrad. Ali Oleg na koncu dvoji, kakov smisao bi mogao imati njegov povratak u Leningrad. Ča bi se onde započeo?

Ide na kolodvor, premda je htio ostati još jedan dan u gradu. Ali ovo lutanje po varošu zamirilo mu se je do kosti. S kolodvora piše doktorici Veri Hangart, ku naziva Vegom, slijedeće pismo:

"Draga Vega! Dozvolite mi, da Vam tako očito pišem, kako se med sobom nikad nismo razgovarali, ali kako smo možda mislili. Jer ne ide samo za jednoga bolesnika, komu ste svoju sobu ponudili. Ja sam danas neko-liko puta išao k Vam u misli, a jednoč i stvarno. Išao sam k Vam i srce mi je divlje tucalo kao jednomu 16-ljetnomu... Bio sam uzbunjen, stidio sam se i veselio, a isto vrime i bojao. Kolika ljeta mora člo-
vik putovati po svitu, da shvati: Bog te šalje!

Ali Vega! Kad bih Vas bio našao doma, možda bi se bilo med nami nešto započelo, ča bi bilo krivo... Vi ste prvu polovicu svoga života proživili jasno i istinito. Očuvajte se i za drugu polovicu ovako!

Sada, kad ću otputovati (ako se završi moje sužanjstvo, neću se već vratiti na liječenje - to znači, da se lučim zauvijek), želio bih Vam priznati, da sam pri naši bar kako apstraktni razgovori uvijek imao tu veliku želju, da Vas uzmem u ruke, objamim i poljubim. Znajte to! A sad ću Vas (u pismu) poljubiti - i bez Vaše dozvole."

Solženicyn velikom simpatijom slika i druge osobe. Ovako med starijimi liječnika za ženske bolesti, Kadmina i njegovu ženu. Ovi živu isto u sužanjstvu u Uš-Tereku. (Za nje već to znači veliko bogatstvo, kad moru kupiti lampu, u koj gori petrolej.) Kod njih najde Oleg pravi dom. - Tragična je sudbina doktorice Donzove, ka i sama oboli na raku. Uopće su mimo primara, ki je više činovnik (aparačik) nego li liječnik, dosta simpatično slikani svi doktori i doktorice. Oni imaju pretirano mnogo djela. A kad jedna operacija ili liječenje nima uspjeha, postoji opasnost, da je citiraju na sud i odsudu.

Ispod bolničarkov stoju one žene, ke vršu najniže službe. Med ovimi je najmarljivija, najurednija i najpodanija Jelisaveta Anatoljevna. Nju je komunistički sistem potisnuo na ov posljednji društveni stupanj. Kad ima u noći slobodnoga vrimena, čita francuske knjige. Deportirali su ju već prije boja iz Leningrada. U drugi logor je došao muž, u opet drugi logor ona i u treći logor dica. Solženicyn opiše i to, kako dica, oduševljeni komsomolci, kad doznaju, da hte im deportirati roditelje, do-teču k peljačem omladinske organizacije za pomoć. Ali ovde im predložu, neka potpišu jedan tekst, u kom zataju svoje roditelje. No ovi mladi ljudi počijaju znake svoje organizacije pak idu i oni u sužanjstvo.

Oh, ovi logori! Solženicyn na usta Kostoglotova daje prispodobu, u koj se sovjetska država prispodoblja bolesniku, koga tijelo je puno škodnih metastazov, ovih daljnjih slijedov raka. A te metastaze su ovi neljudski logori.

Osobito opširno opiše Solženicyn jednoga učenjaka Alekseja Filipiča Šulubina. On je bio sveučilišni docent, kad su najprije deportirali najglasovitije učenjake; onda su prepovidali napredne znanstvene meto-

de pri podučavanju; zatim mu prepovu i samo podučavanje; konačno ga pošalju za bibliotekara u neki manji grad. I ovdje mora visoko izobraženi učenjak uništiti jednoč ove, onda one knjige, ke ravno ne odgovaraju režimu. Teško bolestan, pred teškom operacijom na raku, ovaj šutljivi muž s velikimi uhu-očima trpi od toga i žali, da je bio tako bojazljiv kukavica. Drži se skoro za izdajnika. Olegu citira Puškina:

"V naš gnjusnij vijek

Na vseh stihijah čelovjek

Tiran, predatelj ili uznik!" (U ruskom tekstu str. 365.)

Tim je već Puškin naznačio mogućnosti današnjega človika. On more biti tiran, izdajnik ili uznik. Šulubin izvrsno pozna i socijalizam. Nekolikimi riči u svakoj debati uništi Rusanova. Ipak opomene Olega, da vjeran ostane socijalizmu, ali jednomu etičnomu socijalizmu. Oleg se spomene na neku dužu prvašnju diskusiju na osnovi novele Lava Tolstojja "Od čega živu ljudi?" i pita Šulubina, misli on na kršćanstvo pri tom etičnom socijalizmu. Šulubin misli: to je previše oficijelno. On naglasi još jednoč: "Samo jedan pravi socijalizam postoji, to je etični! To je i jedini realni." onda još razlaže: Mora nastati društvo, čiji odnosi, načela i zakoni svi dojdju iz čudorednosti. Znanstvena istraživanja? Samo ako nisu čudorednosti, ali i samim učenjakom na štetu. Sva predomišljenja o odgoju dice, o izobrazbi, o djelu odraslih, o oblikovanju slobodnoga vrimenta moraju slijediti iz potribovanj čudorednosti. Isto tako mora biti i u vanjskoj politici. Norme se ne smiju po tom rediti, hoće li jedan odredjen korak ojačati našu poziciju i prestiž, neg kako daleko se on da graditi na čudorednost.

Iz ovoga vidimo, da je ne samo u ČSSR vladala čežnja za "socijalizmom s ljudskim obrazom" na osnovi istinitosti, iskrenosti, pravičnosti. Za praškim proljećem nije slijedilo ljeto. Vratila se još jednoč zima i smrz tiranstva, terora, izdajničke kukavičnosti i logorskoga sužanjstva... Ali ljudska se narav ne da pogaziti. Ona gladi za pravicom, za istinom, za pravim humanizmom, za etosom. I književni stil ovoga općega ljudskoga nastojanja je ov novi realizam, u kom je pisao Pasternak roman "Dr. Živago" i Solženicyn piše svoje romane.

Mladi ljudi u romanu

Kako slika Solženicyn mlade ljude u ovom romanu? Ima li i kod njih odziva ova čežnja za socijalizmom s ljudskim obrazom? Svakako! Ali pisac na širokoj paleti crta mnogovrsne oblike ovih mladih.

Ovdje je Avieta, prava kći aparачika-komunista Rusanova i po duhu i po srcu. Iz Moskve dojde pohoditi bolesnoga oca. Priča velikim oduševljenjem o bogatom životu u Moskvi. Htila bi biti velegradska dama, a zapravo ostaje malogradjanka, koj je neugodan novi politički i književni razvitak. Sa svojim ocem zajedno visi na Staljinovoj eri, u koj je bilo baš za ove aparачike sve u najboljem redu. Ona želi postati glasovita u novinarstvu i književnosti. Odbija "opasnu iskrenost" i najodlučnije zastupa lažno-ružičasti optimizam socijalističkoga realizma.

Njoj paralelno slikan je i mladi učenjak Vadim, koga doprimu jako pogibeljnim rakom u kliniku. On i ovdje sve vrime čita znanstvene knjige, prezira literaturu, jedino vjeruje u prirodoznanstvo i u komunizam. Ali i njegova sudbina se skoro razbije na ukočenosti sistema, ki mu prekasno dopita potribovan lijek. Ali ov "stručni idiot" nima ni dosta fantazije, da bi si znao predstaviti drugi politički sistem.

Sasvim drugi tip je mladi dobroćudni i marljivi sridnjoškolac Djodka, ki je otvoren za svaki dobar upliv. Imao je gorku mladost, odnosno teško ditinstvo. Otac je ostavio majku, a ona je počela živiti s raz-

ličnima muži. Djomka joj pri tom zadiha u malom domaćem prostoru od jedne sobe. A dičaku se odura razuzdani moralni život majke. Srećan je, kad ga školski portir primi na kvatir. Jedina mu je zabava učnja i nogomet, pri kom mu je naranjena noga. Od rane nastane rak, zbog koga mu moraju amputirati nogu. Ovaj dobar mladić instinktivno traži moralne vrline: istinitost, iskrenost, dobrotu, pravičnost.

Do ovih moralnih vrline dospene i stariji sin Rusanova, Jura, ki kao činovnik ide kontrolirati različna poduzeća. Pri tom mu manjka očeva neljudska brutalnost, ka se na nikoga ne izgleda i zadusi svaku i najskromniju rič savjesti. Jura ne more zadusiti svoje savjesti. Zato ga otac, ki nikad nije poznavao čuti pomilovanja, prezirno gleda kao človeka, ki će pogovoriti u životu i ostati bez uspjeha.

Rusanova mladji sin, Lavrik, ima samo jedan problem: voziti se na novoj očevoj auti. Ovaj zapadni tip dakle ni u Sovjetuniji nije nepoznat.

Laki moderni tip mlade curice zastupa i Asja, koj ide po glavi samo ples, zabava, džes-muzika. Zdvajna je, kad dozna, da čedu joj na jednoj strani odrizati prsa. Kako će se odsle pojt kupati? Gdo će ju ljubiti bez prsi? U nježnom prizoru prosi mladoga Djomku, da joj prije operacije još poljubi nježna malena prsa.

Mlada bolničarka Soja sliši takodjer med one mlade ljude, ki instinktivno nešto tražu, a ne znaju ča bi to moglo biti. Lakomišljeno stupa i u intimne odnose. Ali svakoput je razočarana: u površni zagrljaji ne najde velikoga duševnoga doživljaja prave ljubavi.

Kipi i vre i u mladom svitu, ki ni u Sovjetuniji nije bitno drugačiji neg drugde. I sovjetska mladež traži moralne vrline i odbija zlo, nepravdu, neiskrenost. I to je velika zasluga ovoga novoga "etičnoga realizma", da posviti u ovu elementarnu čežnju ljudskoga srca za dobrotom, za istinom, za ljubavlju i pravicom. On nam jamči, da "praško proljeće" neće postati zaboravljeno i da će "socijalizam s ljudskim obrazom", kako se nadamo, ako ne prije, onda negdje u daljoj budućnosti ipak pobijediti.

Metafizične dubine romana

U pozadini javlja se i pitanje smrti. Kakov smisao ima smrt? Rusanov naravno uopće ne bi htio ni čuti o smrti i kad se njegov tumor na vratu na injekcije smanji, triumfalnim osjećajem ostavi bolnicu. Doktorica Donzova, ka mora na tešku operaciju u Moskvu, misli: nakraj jednoga ljeta vjerojatno ni Rusanov, ni ona ne hte živiti.

Zdvajno traži smisao smrti Jernej Poddujev, ki prvi umre od bolesnikov. Jernej je cijeli život lutao po Sovjetuniji i bio kao kremen zdrav. Prva ga žena ostavi. On na svakom mjestu najde drugu, ali nijednoj nije već vjeran. Sada u bolnici u zdvojnem nemiru ni drugim ne da mira. Umiri ga tek Tolstojeva pripovijest "Od čega živu ljudi?" Odgovor: od ljubavi! Jernej spozna, koliko puti je zatajao ovu ljubav; ovo spoznanje pelja ga na neku vrst kajanja, a tim i nekako nutarnjemu miru.

Šulubin kaže Olegu prije teške operacije: "Mnogo puti sam čutio sasvim jasno, da u meni već biva neg moja osoba: nešto neizbrisivoga i veličanstvenoga." Oprezno se ovde odziva misao "Non omnis moriar".

Osobito nježno, ali i zreloom bistrinom javi se ista misao kod glasovitoga učenjaka dra Oreščenkova, liječnika u mirovini. On veli: ne od zaposlenja i zanimanja odvisi smisao života, nego od toga, ugoda li se človeku u sebi očuvati nepomućenu sliku vječnosti "kak serebrjanij mjesec v spokojnom prudu" (jezeru). To kaže, da novi etični realizam predstavlja človeka neosakaćeno u svi njegovi dimenzija.

Za novi etični realizam tipične su i zadnje riči romana. U zoološkom vrtu vidio je Oleg tablicu, na koj stoji: neki nazlobnjak nasipao je makak-rezus-opici duhana u oči. Roman se završi tim, da Oleg u vlaku, prije neg zaspi, promišlja o ovi riči: "Zloj čelovjek nasipal tabaku v glaza (oči) makake rezus. Prosto tak."

Jeste li . . . .

... slušali vladinu izjavu kancelara dr-a Bruno-a Kreisky-a? U njoj se nije ništa nalazilo odnoseći se na član sedmi Austrijskog državnog ugovora. Moramo priznati ispunjenja radi, da i u prijašnjim vladinim izjavama također nije bilo o ovom govora. Nismo li mi sami tome najviše krivi? A sada da nastavimo u istim kolonijama .

... već pročitali "Črnu ženu"? Ufajmo se da je je pročitala i sva hrvatska omladina u Gradišću. Inače bi mogla u današnjem vremenskom toku ostati bez romantičnih doživljaja i snova. Ufam se da su knjigu čitali do najkorisnijeg pasusa, koji se nalazi onako uskoro na početku pripovijesti: "Svaki duh svoga Boga slavi". Dobro da smo si očuvali ovu izreku, jer teško bi bilo nama bez nje, kad se ponovno počnemo boriti protiv zalih duha. Izgleda da M.M. još ne zna, Kada predlaže u "Hrv. Novinama" tiskanje knjige, u kojoj bi se našem narodu trebali predstaviti znameniti likovi naših Hrvata, da se u Željžnu osniva značajna biblioteka "viškinje literature", kod čega ne smijemo zaboraviti na svokogodišnji veliki opseg koji nam se pruža kod tiskanja naših knjiga.

... već propjevali prema "Zajačimo si"? Sada znamo već tamburati, dugo - što ne mora biti lijepo - pjevati, a kako će nam biti dobro i lijepo, kada svi zaplešeno kolo; mislite i vi, da ćemo tek onda doživjeti renesansu našega narodnoga pokreta?

... pratili u "Hrvatskim Novinama" sve prijedloge za reformiranje HKD-a? Ne mogu se otresti citata iz Shakespeareovog Hamleta: "Nešto je trulo u državi Danskoj".

... u prošloj zimi obiljno konzumirali kulturne priredbe u našim selima? Za svakoga je bilo nešto - bilo je suza od šale, suza žalosti, tamburanja, pjevanja, plesanja - i sretni mi, što možemo živjeti prema geslu starih Rimljana: panem et circenses. Kruha imamo - iako ne svi doma. U sridnjem Gradišću, gdje se danas nalazi najkompaktnije naseljenje naš Hrvata, iseljavanje stanovništva, i to nažalost pretežno omladine, procentualno najviše u cijelom Gradišću. Igara si stvaramo - iako u tome samom ne leži isključivo kultura.

... čuli tvrdnju nekog našeg panetnjaka, kada ističe da je hrvatski jezik samo za štalu? Ja ovdje protiv toga najoštrije protestiram. U mnogim našim selima hrvatski seljaci razgovaraju sa životinjama na njemačkom jeziku, a hrvatski govore u kuhinji i ostalim sobama, kako i u komunikaciji s ostalim seoskim stanovništvom. A gdje stoji hrvatski jezik u javnom životu?

... i vi jedan od hodočasnika u Rim prilikom proglašenja blaženog Nikole Tavelića svecem? Budite si onda svijesni i toga, da mi Hrvati nosimo "časni" naslov "predzidje Rima". Vjernost i odanost Hrvata Svetoj stolici i time katoličkoj

Crkvi daljnji pohvalni predikat hrvatskog naroda. A kako nam se to uzvraća? Kako glasi zakon o vjeronauku na glavnim školama, kako daleko je riješeno pitanje hrvatskih dekanata? Ako je to već zaspalo ili se o tome više ne želi raspravljati, onda molim u ime cijeloga naroda za odgovor u našim Novinama, da li je želja za posebnim hrvatskim referatom na biskupskom dvoru u Željeznu nešto iluzorno. Ili su i u ovim pitanjima naši svećenici nesložni, pa podližu zastrašnoj taktici da se sami guramo u geto? Naša sreća da svi naši svećenici imaju sveučilištaru naobrazbu!

... već mislili u koju veću političku općinu bi moglo vaše selo biti uključeno kod združavanja manjih političkih općina u veće? Ufajmo se da će se ovdje gledati i na našu jezičnu posebnost! Tko će od naše strane postaviti našim željama odgovarajući plan i ga predati vladi?

Petar HUISZA

Molimo za vaše mišljenje i za vaš stav.

V R G A N J I

- Ovo je jur strašno, kot je sada vrganji. Danas sam si ih opet punu korbu donesao. A nek da i par puti sam se ogledao, prignuo i jur sam je imao. Kot kad bi je bio gdo posijao.
- Da. Mer je tako. I ja, kumaj da sam je va jednoj vrići domom dovukao. Pak veliki su vam, da j' strahovito. Kot kad bi ljetos imali stoljetni jubileum. Človik bi se mogao sjest pod nje.
- To j' sve ništ, ali čer si ih je Jože Petkin nabrào tri cijele kupe. Pak je morao pojt s ženom i dicom po nje.-
- A velu, da je j' Jure Maturin za lozom pod jedne križice nosio pak se j' pred noćom s dužičkimi koli po nje odvezao.
- Ča ti ne veliš! Hahaha!
- Da. A čer je kod nas povidala jedna ciganica, da su se to niki dan Longitolji jedni Bečani s teretnim automobilom ravno lozu zavezli ter su im je nakladali. Toliko da su ih nabrali.
- No, po sotona!
- Ej ljudi - veli jedan stariji muž - ovo nij dobro!
- Zač?
- A zato, ar su htilli stari ljudi povidat, da kad je čuda vrganji, to zlanenuje, da će bit - glad.
- ? ? ?

Iz: "S perom kroz selo i život"

Ignac HORVAT

IZ KULTURNE PROŠLOSTI SLAVONSKE POŽEGE

(Osvrt na društvenu djelatnost djačkih i studentskih udruženja od poč. XVIII. stoljeća do danas)

Požeška kulturna javnost nalazi se pred rijetkim jubilejom, proslavom svoje prve gimnazije, prigodom čega će grupa požeških djaka izdati SPOMEN-EDICIJU u kojoj će učestvovati gotovo sve preživjele školske generacije iz čijih se redova ovih dana sakuplja suradnja.

Tim povodom evo nekoliko redaka o davnim prošlim i naknadnim danima, prilikama i nastojanjima od pred gotovo tri stoljeća do danas.

Već 1700.g. postojala je u Požegi gimnazija, a deset godina kasnije gramatička škola. Ta je škola imala tri rezreda, sastavljena od sintakse, gramatike i principije, a tek kasnije predaje se pravo, retorika i poezija, kao studijski predmeti, a radilo se i na opismenjavanju nepismenih.

Polovicom 18. stoljeća osnovana je trivijalna škola u Požegi, a nešto ranije u 30-tim godinama isusovci rade na osnivanju više škole.

Ovdje su dva događaja poremetila prosvjetne prilike. Prvo je bio tursko-habsburški rat (1736. do 39.), a drugo, haranje kuge, koja je u Požegi ostavila oko tisuću žrtava. Zato je na vrijeme od godinu dana bila zatvorena gimnazija. U upravnom pogledu značajno je, da je superior rezidencije upravljao gimnazijom, a poslije proglašenja kolegija 1731. rektor je bio njen poglavar uz pomoć prefekta, pa je tako poznato da je i hrvatski književnik Antun Kanižlić bio prefektom požeške gimnazije.

Početak sedamdesetih godina XVIII. tog stoljeća postepeno se počeo otvarati filozofski i teološki studij, ali zbog pomankanja prostora godine 1826. položen je temeljni kamen za gradnju nove gimnazije, u kojoj su se nakon godinu dana škole već uselile.

Požeška gimnazija je ovdje postojala 150 godina, a to je ona zgrada u kojoj su danas sestre paulskog reda. Godine 1877. prelazi, nakon stoljeća i pol, u današnju svoju zgradu. Već 1725. poznata je nabava knjiga za profesore, a nabavljala se u Mlecima (Venecija). Već deset godina poslije postoji knjižnica. Postupak u radu bio je kao u cijeloj austrijskoj provinciji na svim isusovačkim gimnazijama. Vjerojatno je "Kratka abekvica i kratak krstjanski nauk o. Petra Kanizija" od 1696. bio prvi udžbenik za pripravnike gramatičke škole.

Franjo Trenk, bio je kao aristrokata, iznimka, koji je polazio isusovačku školu u Požegi, a ovu su polazili i stariji oženjeni ljudi. Poznata je i briga za prehranu siromašnih gimnazijalaca, iako je bilo i djaka prostaka, koji su često činili izgrede, u kojima je vojska morala intervenirati.

U takovoj okolici djelovala je požeška gimnazija. Početak organiziranog djelovanja među gimnazijalcima čini osnutak loretske kapele g. 1725. kao prve u Slavoniji. Uz crkvu u Požegi osnovana je g. 1726. u njoj prva gimnazijska organizacija vjerskog i moralnog sadržaja pod imenom Marijina kongregacija, a neposredno uz osnivanje viših gimnazijskih razreda. Obično je polovica svih djaka bila u toj gimnaziji. Time nastaju počeci društvene djelatnosti, a od osobito kulturnog značaja je već i djelovanje glazbenog i pjevačkog zbora u kolegiji.

Tako se prva domaća glazba spominje 1732.g. nešto poslije otvorenja viših razreda. Ovaj zbor sudjeluje pri raznim svečanostima svojim programom, u kome su djaci bili najmnogobrojniji. Uz orgulje, trube i bubanj poznati su instrumenti na strunama. Zbor je izvodio figuralno i koralno pjevanje. Glazba je učestvovala kako u crkvenim, tako i svjetovnim proslavama, jednako u gradu kao i izvan njega.

Hrvatske pjesme poznate su iz BRAŠANČEVIH SVEČANOSTI, te su nosile klice dramskog života, koji je uskoro i započeo crkvenim prikazanjima.

Interesantno je spomenuti, po podacima iz god. 1735. da je uz hrvatski jezik bilo recitacija i na njemačkom, ali je poslije hrvatski prevladao. Pjesme su govorile o pobjedama Eugena Savojskog kod Petrovaradina i pobjedama nad Turcima, što je bilo tada osobito aktualno, dok su latinske deklamacije bile obavezne kao vježbe u školi. Djaci su deklamirali u djačkom kazalištu za javnost. To razdoblje je osobito poznato po bogatstva školskih drama. Spominje se i pastorala, koja je bila priredjena u kazalištu. Uz djake gramatičke škole i djaci iz retorike i poezije davali su u požeškoj gimnaziji djačke dramske predstave, znali su prirediti i komedije i tragedije, dođuše na latinskom jeziku.

Dne 27.VIII 1715. bila je prva djačka predstava za koju je gradjantsvo bilo očarano nepoznavajući do tada komediju.

Kako govore izvori za povijest požeške kolegije kao i bogata literatura, vidimo kako su izgledale te djačke predstave.

Pozornoca bila je smještena u dvorištu isusovačke rezidencije u dašćari kraj ciglarske peći, dok je prostor bio opasan šatorskim platnom, a gušlanje je dopunjavalo program u izvodjenju. Glumci su imali glunačka odijela i haljine, a među gledaocima na ovoj javnoj predstavi prisustvovao je i ženski svijet. Ova je predstava bila održana na kraju školske godine s dijeljenjem nagrada svim razredima gramatičke škole.

Godine 1718. priredjena je prva drama, kojoj je prisustvovalo mnoštvo časnika i gotovo cijela Požega, a gledaoci su dobivali periohe na latinskom, njemačkom i francuskom jeziku, ukoliko nisu razumjeli hrvatski!

Do godine 1723. rjedja su dramska prikazanja, a četiri godine poslije sagrađeno je prostrano kazalište, koje se godine 1764. slikovno ukrašuje. Vrlo bogat kulturni period velikih aktivnosti djačkih priredaba bilo je razdoblje od 1729. do

1772.g., gdje su zabilježena imena drama i sadržaja.

Između g.1729. do 1734. obradjuju se kroz kazališni rad teme iz domaće povijesti s aluzijama na goste. Od toga se žalost nije sačuvao ni jedan tekst, bilo na latinskom ili hrvatskom jeziku. Zanimljivo je da je repertoire požeški i zagrebački tek u nekoliko drama isti. Isto tako uspoređan je razvoj hrvatskog jezika u Požegi kao i u Zagrebu, tek iznimku čini osješka gimnazija, gdje je Marija Terezija nastojala od te gimnazije učiniti rasadište njemstva među Hrvatima. Ali nije uspjela!

Požeška gimnazija dala je znatan broj poznatih hrvatskih književnika, među kojima se ističu imena Antuna KANIŽLIĆA, Josipa MILUTINOVIĆA, Antuna IVANIŠEVIĆA, sina Antuna RLJKOVIĆA, Josipa STJEPANA. Kroz odgoj mlađjih ljudi, požeška je gimnazija prve intelektualce upućivala na to, da nastoje što prije izbrisati turske tragove u ovim krajevima.

POŽEŠKA AKADEMIJA (koju neki pisci u XVIII. stoljeću nazivaju i nekom vrstom sveučilišta) osnovala je studij filozofije. Kolegij logike i metafizike predaju se u prvom godištu krajem g. 1760., a već godinu dana poslije otvoreno je i drugo godište filozofije i time se čine pripreme za osnutak moralne teologije. Tako je g. 1764. otvorena prva, a godinu dana kasnije druga godina moralne teologije, te je time požeška akademija postala, uz zagrebačku, JEDINA VISOKA ŠKOLA U HRVATSKOJ!

Godine 1762. izašlo je prvih šest apsolutenata drugog godišta filozofije. Četiri godine poslije Marija Terezija dokinula je požešku akademiju, za koju se može reći da nije bila dugog vijeka.

Sav ovaj prosvjetni rad u Požegi imao je zadaću da poslije zaostalosti, koja je bila glavna turska ostavština, započne s opismenjavanjem naroda, te je imao svojih neprocjenjivih zasluga od 1688. do 1773. godine.

Požeška GIMNAZIJA trajala je 60 godina, POŽEŠKA AKADEMIJA djelovala je oko deset godina, a dokončana je bila reformama Josipa II. te su krajem XVIII. stoljeća ostale samo gimnazije.

Šesterazredna gimnazija traje do g.1852., a iste godine apsolutizam čini malu gimnaziju sa četiri razreda!

Godine 1863. pretvorena je ova u DRŽAVNU ZEMALJSKU ŠKOLU, a deset godina kasnije postala je opet KRALJEVSKA VELIKA GIMNA-

ZIJA. Ova je gimnazija u Požegi kroz svoju prošlost odgajala generacije mladih ljudi u poznatoj tradicionalno-gimnazijskoj disciplini. Godine 1874. prvih šest maturanata polažu ispit zrelosti, te se već može sada govoriti o prvim požeškim studentima!

U ono doba požeški studenti uglavnom su polazili na sveučilišne nauke u Prag i Beč, ali je ipak Prag bio omiljeno mjesto za studiranje.

Poslije toga nakon otvorenja ZAGREBAČKOG SVEUČILIŠTA, prikupljaju se pojedine grupe u društva i klubove s namjerom da svojim sugrađjanima pruže sve, da se njihova kulturna razina što više proširi.

Bili su to prvi vjesnici kulturnog života u požeškom kraju.

Tako su gimnazijski i donekle studentska društva, gdje je tradicija intelektualnih udruženja vrlo stara, imala i u Požegi od uvijek svoju jaku osobinu da širi i razvija kulturnu djelatnost među svojim stanovništvom.

Prve osnove društvenog zajedničkog života u prosvjetnom i zabavnom smislu dobili su požeški akademci još u gimnaziji, a osobito u kolegijaškoj sredini. Zna se da je jedno od prvih djačkih udruženja u Požegi bilo društvo "Zvijezda", koje djeluje od god. 1874. do 1877. To je bilo literarno društvo, iz kojeg su kasnije proizašli August HARAMBAŠIĆ i Djuro GALAC, kasniji hrvatski književnici.

Na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće Požega bilježi oko 70 književnih i javnih radnika. Od svog početka školskih zavoda, Požega je imala gotovo uvijek vlastite učitelje i nastavnike, te se u tome mnogo razlikuje od ostalih pokrajinskih gradova.

Jedno od najstarijih studentskih udruženja bilo je udruženje studenata prava Zvonimira HADŽIJE, osnovano pred Prvi svjetski rat (1914-18). Oni su svoje društvene prostorije imali u Grabniku, a davali su programe za javnost, te su Požežani u to vrijeme imali svoje najveselije dane.

Poslije Prvog svjetskog rata studentska udruženja nisu poznata, ali su u razdoblju između dva rata (1918. do 1941.) značajni posjeti požeških studenata, koji su bili na Sveučilištu u Zagrebu.

Mladja generacija ovih studenata davala je česte glazbene programe i koncerte, kao što je to nekada bilo za vrijeme oko 1900. godine, kad je postojala "Bisernica" ili "Lira", no u mnogo kasnije doba ove su priredbe bile vezane za imena Ljube Kuntarića (dan as kompozitora i inženjera), Slavka Barca (farmaceuta), Bože Balonka (profesora), Djure Šinca, Željka Stanića (profesora) i t.d. Kao što su postojale tradicionalne studentske večeri, tako su postojale i maturantske svečanosti i zabave.

Prep. sredno prije izbijanja Drugog svjetskog rata djeluju razne, uglavnom omladinski političke i režimske organizacije s privukom sportskog karaktera ("Hrvatski junak", "Braća križari" i dr. uključujući "Sokol" - hrvatski i jugoslavenski (kao i razna druga omladinska atletska ili pak muzička društva. Za vrijeme okupacije postoje isključivo službene organizacije, gdje kulturni moment u iskrenom pogledu nije osobit. Do oslobođenja u ilegalnosti djeluju skojevci (s tajno tiskarom za umnožavanje letaka i proglašenja, (koji poslije godine 1945. a i ranije (1944) organiziraju "en masse" NSO i široku organizaciju USAOJ-a, kasnije Narodne omladine. Odmah poslije oslobo-

djenja djeluju prosvjetne i kulturne sekcije na gimnaziji, koje daju vrlo velik broj svojih osobitih priredaba. Oduvijek je postojao srdačan odnos između maturanata i požeških studenata. Nerijetko je bilo i prisnih susreta s isključivo radničkom omladinom, dok su kasnije omladinski komiteti objedinjavali ove "staleško-klasne" kategorije u jedinstvenu cjelinu za nastupe u javnom životu. Između g. 1949. i 1950. osnovano je omladinsko kulturno-umjetničko društvo "Nada Dimić", koje djeluje na gimnaziji. Mnogo gimnazijalaca učestvuje u pjevačkom zboru "Papu", a sudjeluju i u planinarskom društvu. Ovo je društvo vrlo agilno i u vidu širenja turističko-propagandnih edicija, čiji je urednik veliki ljubitelj prirodnih ljepota, prof. Petković. Poznat je odlazak grupa na selo, gdje su davsne vrlo dobre priredbe. Najvažnije priredbe međutim održavane su u kazalištu. To je među ustalim bilo "Englesko veče" ondašnjih bruceša, dok je Ratarnica (Poljoprivredna škola) priredila 1952. svoju odličnu priredbu i dramu "Matura" uz sudjelovanje nastavnika.

Kako je na zagrebačkom sveučilištu pred otprilike nepunih 20 godina bilo preko stotinu studenata, to se potreba za jednim klubom u Požegi za ferijalnih praznika očito osjećala. Tako su ondašnja razmišljanja, a i raspis Saveza studenata i kasnije Ferijalnog Saveza uredili na inicijativu nekolicine osnovanjem KLUBA POŽEŠKIH STUDENATA. U ono vrijeme se zatu inicijativu angažirali (Vinko Fostač, Srdjan Mihajlović, Hrdžina i drugi), dok se u isto vrijeme pripremalo Požegi i osnivanje kluba "Incerum" - koga bi njegovali studenti u vidu zaštite spomenika kulture Požege i njene okolice na organizaciji je tada radio danas prof. Z. Švigir i pisac ovog prikaza.

KLUB POŽEŠKIH STUDENATA osnovan je 21.VII.1952. s preko 80 svojih članova i odmah je pristupio širokom djelovanju u gradu. Predavanja na Narodnom sveučilištu, u okolici i Domu JN A, kao i s nastupima priredaba u kombinaciji s nogometnim utakmicama na obližnjim selima. U ovom radu protekao je uglavnom zabavni i kulturni život tih ljetnih praznika među požeškim studentima. U rujnu te godine pred odlazak u Zagreb održano je "Veče ugodnog raspoloženja" na kojem su učestvovali svi, koji dišu djačkim životom od pionira preko gimnazijalaca do studenata i time je dana jedna opća slika zbliženja mladih generacija. Kontinuitet je djelomično zadržan. U posljednje doba o Požegi se govori zaista mnogo, a poznato je da je to i zasluga njenih bivših i sadašnjih djaka od najstarijih generacija do danas ...

ŽELJKO BERŠEK

Lirika

da vam predstavimo :

ŽELJKO BERSEK rodio se u Slavonskoj Požegi - centru "Vallis aureae" (Zlatne doline) kao sin učitelja. Osnovnu školu i gimnaziju pohađa i svrši u rodnom gradu, a nakon vojske ide u Zagreb, gdje na Filozofskom fakultetu studira povijest i arheologiju i gdje postane osnivačem Muzeološke konzervatorske sekcije Sveučilišta. Suradnik mnogih redakcija ("Vijesti", "Glas Slavonije", "Vjesnik" i dr.).

Književnim radom bavi se više od dvadeset godina, no cjeline sprema tek sada. Od 1947. g. do sada sredio je oko trideset zbirki pjesama i poema, knjigu eseja i dr. U trenutku priprema za tisak knjige poezije: Duhovni prospekt stihova - **AZILI DUHA**. Bit će to izbor iz preko dva decenija stvaranja iz mnogih ciklusa.

Njegov motto: Moji su uzori rezultat u domeni duha,
a teme vječni nemiri između neba i zemlje!

A Z I L I D U H A

MOLIM oprostjenje za sebe. Za ovu Planetu od jučer, danas i za Sutra!

Ti trzaji, bjegovi, nestanci i povratci natrag, to traženje i hodanje stazama i putovima, cestama i stradama, kolnicima, kolosjecima i magistralama...

MOLIM Sudbinu svoju da kriknem uvis, u zrak, da sparam oblake i privučem Sunce bogobojazno i dostojanstveno, da se obranim od kiše, mraza i oborina...

MOLIM sebe, da se izaberem u košнару ispisanih papira i da se obistinim vidjen u naporima drugih. Vrleti u meni !

i pijanstvo duha da osvijetlim !

Srcem i dušom da se nadjem u dimu grada, što struji kao kri-
la u zraku svemira.

Pustinjak. **PAMTIVJEK** da gledam i da snjadjem za sebe grož-
đe, pa da vas sve pozovem u vinograd Nacije !

T I J E K O V I

ŽELIM napisati pjesmu o Kristu
i o Sudbini kao o prastarjoj Karmi
želim da Himnu ostvarim stihom
da izrečem Impuls, koji tek svijet stalno stvara.

JER, zašto bi rušenje jednoga čovjeka
bio divljački zakon kobi pakla života
ako s posljednje stepeni zaloga svih zala
isteknu trake za put prema Gore...

I koliko mi htjeli da sredimo stvari Duha
iz podijele povijesti naravi naše
zbog čega se sve u Mikrokozmi slaže -
kad tajimo okrete tla, gdje zastajemo?

Izgovori se Nado, koja nas držiš
ne reci ni riječi, koja je iskonska Vrlina
razbudi se Stvore, što stremiš ko tijelo
rasvijetli nam Akat, da nas je više !

U jedinki jednoj mnogo nas ima
sva bića od stvarnih, eternih i kozmičkih tajni
kao da teže da privuku poriv,
što iskače iznad visova želja...

Uz mene negdje govori Žena
iz spoja uz nju, stvaraju se perivoji mašte
i sve postaje rascvjetano u Doba,
kad vodoskok odaje svijetlosti svoje...

HTIO sam Logos prvobitni naći
pretao je kroz mene da riga vulkan strasti
smireno molim tu vlastitu Karmu
da postanem sretan u Miru svijetla želja...

RECITE rijeke Tokovima svojim
pjevajte jutro u svečane trene !
Pristanite uz obale svi čamci ove drage
i putem nam javite prve obale Sreće !

LJUBIM to Cvijeće,
što pupa dok pišem
volim sve zone, što tihano zore
i sve nosim, što se tiho Stvara!...

Željko BERŠEK

PRIGODOM JUBILEJA 40.-god.HKD-a

Ako je ikoji narod u velikoj Seobi naroda
i od skoro najveće, t.j. slavenske grane...
svoje brojne ogranke uputio na sve putove
i na sve svijeta strane -
onda je to ovaj naš hrvatski narod --
koji je najprije jezdio sa sjevera
na topli, morski i plavo-umilni jug
da bi nakon nekoliko stoljeća
tjeran nevoljama - putovao s juga na sjever
i ponovo tražio nove životne staze
i svoje nove oaze - i novi životni krug.

I ako se igdje čovjek morao hrvati
do svojih krajnjih životnih snaga
kako bi sačuvao svojem potomstvu povijest,
komad teško obradjene grude i jedva nešto blaga
i svojih pradjedova ponosno ime - - -
svoje dobro i zlo svih prošlih svojih vjekova
- onda ste to Vi draga braćo iz Gradišća,
koji se na tom našem najvišem hrvatskom sjeveru
uporno hrvaste i odhrvaste nevremenu teškom
nevremenu, u kojem bijesom tražite djavolskom silom
da vas i vaše djece što prije nestane
da riječ hrvatsku i ime hrvatsko u tim prostorima
sa vama svima bitisat' prestane.

No ipak na tom komadu zemaljske kugle
kamo bijahu pradjedovi vaši nekada stigli
vas je - izgleda - ipak čuvala i sačuvala
neka vječita nebeska sila.
Sila vječite pravde i usred najvećih nepravda
- i vaši očevi sagradiše naselja svoja
i ostaviše vam ono što zaradiše sa mukom svojom
i plodove svojeg poštenog znoja.
I danas braćo iz ovih vaših dragih mjesta
sve do nas čuju se pjesme otaca vaših
vaših i naših otaca iskrena i vesela pjesma,
koja se hrvatska zove i koja odiše slobodno
hrvatskom misli i hrvatskom dušom.

S I zati smo danas prigodom ovoga vašeg
t tako dragog i narodno jubilarnog dana
j - mi s vama iako u granicama drugim -
e Z jer smo sretni da je naše hrvatsko deblo
p A iako je moralo preboliti mnogo i mnogo rana
a G u danima mnogim crnim i decenijama
n R mučnim i dugim -
K E još uvijek u svojem korijenu i sa ogrankom
O B koji seže sve do vašeg i našeg Gradišća
V - ostalo u srži čuvstvo svoje i zdravo
A da su ostala i da tamo žive naša ognjišta,
Č a vjerujemo da će i u budućim danima tamo ostati
I i da ih i u buduću neće moći nitko uništiti
Č kao što ih ni u prošlosti nije moglo uništiti ništa!

RASTRIZNENJE U ZORI

Muzo! Sad znam,
 da si ti samo fantom
     i varljiv noćni sinj.
 I najdivnije tvoje pjesme
     su samo dim.

Slatkim vinom
 napajala si večeras
     moj ohol duh,
 pjesmana čarnim gušila
     moj slabi sluh.

Do zore jesi lebdila
     ko slatki dah.
 Kad svane vječni dan
     gubiš svoj čar na nah.

Augustin BLAZOVIĆ

U M A J U

Jutro grlica guguče,
 veseli se suncu,
 slavulj u zelenom domu lišća
 klica psalne dana,
 kukavica iz dubine šume
 udara akorde
 po žici maja.

Svagde radost, svagde slava,
 bujenje zeleno,
 cvijet i miloduha.
 Maj je raspleo vijence,
 stavio korunu
 zemlji majki na glavu.

I človik se dignuo
 iz zakutka zinske sanje,
 zakoracao stazicom
 radosti i ufanja.
 Diže se srce,
 širi se duša.

Nešto novo, obasjano
 pada k nam iz neba,
 blista se u oku,
 žari se na licu,
 prosipa nas cvijećem,
 ugodnim mirisom
 maja.

KUDA SAM UBROJEN JA ?

Prolazeć ulicom velikog grada,
rastreseno gledam svjetle reklame
i izloge - sjajne i prepune
stvarima ovoga svijeta.

Na uglu spazih slučajno jednom
muža - sijeda, -
što stoji i ko da broji
prolaznike glavnoga trga
velikog grada.

U ruci mu papir, opazih poslije -
i komad clovke stare.
I bilježi nešto.
Pomislih da crta
- slikar da je
- propalica
- ili...

Lice mu je tužno
- pomislih: umjetničko.
Oči velike
- oči zanesenjaka.
Kosa duga, neuredna, sijeda
- kosa čudaka.

Prijedjoh ulicu,
dodjoh mu iza ledja.
I vidjeh krupnim slovima
tek dva ispisana retka,
na svakoj strani po jedan
napola svitoga papira:
- "Propali"
- "Spaseni".

Oborih glavu.
Žar mi udari u lice.
Okrenuh se nečujno
i podjoh bez cilja
ulicam velikog grada.

"Propali" stranica je bila puna.
A "Spaseni" tek dva tri prolaznika.
Hodajuć ulicama velikoga grada,
gurajuć se medj tonama parfema
na tijelima starih i mladih,
misao me jedna ne htjede da ostavlja:

- Bože, a kuđ "čudak" ubroji mene? -

HIMNA NOĆI

noćna tišina napunja sobu
 i miris zvezdana neba
 napaja vrhove visokih kuća
 grad je utonio sasna
 u mukli muk
 i evo sad baš sad
 u ovoj divoti prozirne tame
 dolazi šum šum daha
 što tako osjećajno
 i meko bruji i hukće
 da melodija je to
 himna je to noći

M
 a
 t
 o

 K
 N
 E
 Ž
 I
 Ć

SLOMLJENO SRCE

M
 a
 t
 o

 K
 N
 E
 Ž
 I
 Ć

Ovdje su nekoć bili ljudi;
 bilo ih je mnogo,
 a sada, gle, sada
 tu nema nikoga;
 još se tamo, tako daleko,
 na starome zvoniku
 žalosno njiše crni barjak;
 to je posljednji pozdrav,
 to je stisak ruke smrti i života.
 Led je debeli prekrrio sve;
 sve spava, sve miruje
 i u crnoj noći ovoj
 grozna i zlokobna ruka smrti
 mrvl i drobi ledenu kuglu
 boli, tuge, jecaja i plača... i...
 ona ne prestaje...ona mrvl...
 lomi dalje, pretvara u prah...
 i slomljeno srce nikada više
 zacijeliti neće

NOVA IZDANJA

NOVO DJELO PJESNIKA AUGUSTA DJARMATIJA

Prošlih tjedana izašla je iz tiska nova (četvrta po redu) knjiga pjesama poznatog hrvatskog književnika, profesora Augustina DJARMATIJA, veoma dobro poznatom i prigrljenom pjesniku kako od strane naših čitalaca, tako posebno diljem čitave Slavonije, Srijema, Bačke, Banata i ostalih krajeva Hrvatske.

Knjiga ima opseg od oko stotinu stranica pod imenom: "NEGDJE DALEKO", a svojim je priložima odraz najnovijih dostignuća ovog značajnog i plodnog neimara s izvora misaonih, duhovnih i osjećajnih tema, njemu svojstvena i kristalno čiste lirike, kao nastavku poetskih nagnuća Račića, Dučića, kao i njegovih suvremenika Tina Ujevića i Dobriše Cesarića.

August Djarmati rodio se 31. srpnja 1906.g. u Srijemskim Karlovcima, gdje je završio osnovnu skolu i klasičnu gimnaziju, da bi kasnije studirao na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu književnost i/arheologiju/ povijesne nauke. Službovao je na srednjim školama u Zagrebu, Djurdjevcu i Drenju kraj Djakova, dok je neko vrijeme radio u Zagrebu i kao bibliotekar Arheološkog muzeja, te kao rukovodilac za propagandu u Izdavačkom zavodu Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti, a prije umirovljenja djeluje i kao aktivan profesor na klasičnoj gimnaziji u Subotici.

Već vrlo rano obavljuje pjesme u brojnim našim hrvatskim revijama i listovima, a preko stotinu kritičkih osvrtâ najpovoljnije govore o njegovom pjesničkom stvaranju, potpisanih od najjemenitnijih autora našeg kulturnog i književnog života.

Osim što je do sada izdao zasebne cjeline kao što je "LIRIKA" (s predgovorom dra Krune Krstića, izd.1936.), "CVIJETOV I NAD PROVALIJAMA" (izd.1941), "NA PUTOVIMA VJEČNOSTI" (1967) ušao je i u brojne domaće i svjetske antologije kao što su Antologija srijemskih pisaca, Il mellogramo par Luigi Salvini, te osim talijanskih učestvuje u njemačkim, rumunjskim, ukrajinskim i drugim antologijama, kao i u najsvremenijim zbornicima poezije kao što je "MARULIĆ" i "SVACIĆ", Antologija o majci i dr.

Ovih dana povjerena mu je dužnost gl. urednika novozamišljenog književnog časopisa "A.G. MATOŠ" u kome će suradjivati ugledni književni radnici iz više generacija .

Takodjer se sprema i knjiga pjesama sedmorice u kojoj će takodjer biti zasupan svojim najnovijim stihovima.

Iso raspjevan putnik i veliki prijatelj kako Srijema tako i bujne Slavonije, navodimo i njegovu pjesmu "SPOMEN", koja zasigurno već nosi svoju antologijsku vrijednost.

S P O M E N

Suze, naviru suze,
 Prošao mnogo sam toga,
 Tko mi to najljepše uze,
 O dunave, djetinstva moga!

Nestali vedri vidici
 Brige me dnevne more,
 O vinogradi, šljivici,
 Na podnožju Fruške gore!

A spomen tišti, peče
 O, srce, povratka nema,
 Uzalud žudiš veče
 Pod proljetnim nebom Srijema!

Uredništvo NOVOG GLASA toplo preporuča svim svojim suradnicima i čitaocima ovo novo književno izdanje Augusta Djarmatija. (Narudžbe izvolite poslati na adresu: A.Djarmati, Klaićeva 44/III Zagreb, cijena 13,-- ND.)

Željko Beršek

anthologie neuerer kroatischer lyrik,
 die brücke 15/16, Zagreb 1969., str. 104.

Društvo književnika Hrvatske u Zagrebu izdava pod uredništvom Slavka MIHALIĆA književni časopis "most" (die brücke, the bridge, le pont, il ponte) na stranim jezicima. Ovaj se časopis bavi suvremenom hrvatskom književnošću i njenim problemima. Izlazi izmjenjajući se na engleskom, njemačkom, francuskom i talijanskom jeziku. Broj 15/16 (svibanj-kolovoz 1969) posvećen je suvremenoj hrvatskoj lirici, početo od Jure KAŠTELANA (rođen 1919) do najmladjeg pjesnika u ovoj antologiji Željka Sabola (1941.), i to u njemačkim prijevodima koje su izvršili Ina Jun Broda, Heidi Pataki i Ruprecht Slavko Baur.

Preporučamo najtoplije ovu antologiju našim čitaocima za upotrebu kao poklon svojim njemačkim znancima i kolegama za različite prilike. Književni zainteresirani kolege bit će van sigurno zahvalni. Narudžbe kod Društva književnika Hrvatske, Trg Republike 7, Zagreb, cijena 2 dolara,.

v.v.

OSTERREICH UND SEINE DOPPELSPRACHIGEN VOLKSGRUPPEN,
 Beiträge zur politischen Bildung und Gegenwartsgeschichte Nummer 96, Wien, Frühjahr 1970.

"Beiträge zur politischen ...." to časopis što ga izdava Zemaljski omladinski referat za Dolnju Austriju. Cijeli broj 96

psvećen je austrijskim nacionalnim i rasnim manjinama. Uz već u prošlom broju spomenuti referat generalnog sekretara Austrijske lige za ljudska prava, dr.-a Ericha Körnera, otiskani su mnogobrojni članci, koji se bave problemima, zakonski zaštićenim pravima, životom i kulturom pojedinih manjina. Otiskana je i naša gradišćanska hrvatska himna s gajdama u originalu i u prijevodu od spomenutog dr.-a Körnera, a vidi se i slika folklorne grupe iz Vorištana. Časopis je lijepo opremljen, a mi gradišćanski Hrvati moramo biti Zemaljskom omladinskom referatu za Doljnu Austriju zahvalni, što je uz druge manjine i nama posvetio toliku pažnju. Izgleda da smo u drugim saveznim zemljama radje vidjeni, nego u samom našem Gradišću?!

V.V.

ČRNA ŽENA

Hrvatsko štamparsko društvo, Željezno 1970

Već dva puta stupila je čovjekova noga na tlo našega susjedne planete, a HŠTD izdaje knjige, koje su pune vjestica i romantičarske nestvarnosti. Tek prošle godine pisao je Feri Sučić u svojoj recenziji Blazovićeve knjige "Od Vulke u Velebit", kako treba ta knjiga biti temelj, na kojemu bi se gradila naša daljnja proza. A eto, ne samo da u Hrvatskim Novinama u romanima i dalje vještice zauzimaju opširan prostor, već i taj isti Feri Sučić prevadja iz slovenskoga tekstove, koji su možda još za pripadnike najstarije generacije zanimljivi, ali nikako više za ljude koji rade automatskim aparatima, pa i kombajnima i voze na traktorima (nije to moja osobna kritika, nego čuo sam ju u mojem rodnom mjestu). Izgleda da i sam Feri Sučić nije bio sretan pri poslu: u tekstu nailazimo na mnogobrojne germanizme, koje smo već prešli u našem gradišćanskom literarnom jeziku, i koje baš od ovoga pisca ne bismo bili očekivali! Peljaštvo HŠTD-a se treba sjetiti svoje odgojiteljske zadaće, pa početi izdavanjem djela, koja malo više odgovaraju i današnjem vremenu i mladjoj generaciji. Uostalom, ako već romantika, zašto ne dobra romantika. Zašto ne tiskati kod u Gradišću neka djela iz hrvatske prošlosti. Na primjer "Majka velikoga kralja" od Velimira Deželića a ima i puno drugoga. I od Senoe ima još puno djela koja bi odgovarala za gradišćansku publiku a nisu bila još tiskana u Gradišću. Zašto se ne poufati jedanput u realizam: Kovačić "U registraturi," "Baruničina ljubav" ili tiskati neki utopični roman (pa i dobar kriminalni), koji bi i kod omladine naišao na zanimanje. Ali ne, kod nas moraju biti -akurat- "više"!

V.V.

Ernest Bauer: "GLANZ UND TRAGIK DER KROATEN"
Verlag Herold Wien/München 1969. Str. 106

Hrvati su od uvijek bili poznati kao hrabri i od svih vojskovođa traženi vojnici. Početo od svog dolaska na Jadran pa sve do našega stoljeća zadivljavali su oni prijatelja i protivnika svojom hrabrošću. Uzalud nisu postigli mnogi od njih

najviša mjesta i u vojsci Austro-ugarske monarhije (Sarkotić, Boroević). No zbog svoga geografskog položaja, na granici između Istoka i Zapada, Bizanta i Rima, katoličkog Zapada i Osmanskog Carstva, često se je dešavalo, da su se borili na obe strane frontova, a često i protiv svojih interesa. To je taj sjaj i tragika, koju Ernest Bauer opisuje u svojem djelu.

Djelo je radjeno solidno, napisano čitljivim jezikom, knjiga je vrlo praktično i ukusno opremljeno, te ukrašeno bakrorezima i slikama iz hrvatske povijesti, koji su uzeti iz bečkih muzeja i pismohrana.

Sama knjiga se dijeli u deset poglavlja i to: I. Podrijetlo i domovina Hrvata, II. Božji bič, III. Turska nevolja, IV. Bedem Europe, V. Tridesetgodišnji rat, VI. Hrvatske tjelesne sbaže na kneževskim dvorovima, VII. Šedangodišnji rat, VIII. Hrvati za i protiv Napoleona, IX. Graf Jelašić protiv Madjara, X. Hrvatske čete u Prvom svjetskom ratu. Na kraju knjige nalazi se također kratak pregled o cjelokupnoj borbi i vojničkoj povijesti Hrvata, kao i popis imena spomenutih u djelu.

Novi Glas toplo preporuča ovu vrijednu knjigu svojim čitaocima, naročito onima, koji se zanimaju za hrvatsku vojničku povijest. Narudžbe: Verlag Herold, Strozzigasse 8, Postfach 321, 1080 Wien. Cijena 95,-- š.

V.V.

IZ UREDNIŠTVA:

Dragi čitaoci!

Eto stupili smo u drugu godinu našeg izlaženja. Nadamo se da ćemo vas moći i ove godine pozdraviti kao čitaoca i pretplatnika. Mi od naše strane ćemo se truditi da još bolje i u većem opsegu uovoljimo vašim željama. U tu smo svrhu proširili uredništvo, jer samo na taj način možemo još bolje, još solidnije uređivati naš i vaš časopis. Veoma bi nas veselilo ako bismo vas mogli u ovoj godini pozdraviti i kao našeg novog suradnika. Pišite nam vaše mišljenje o NG i vaše osobite želje; truditi ćemo se da ih po mogućnosti ispunimo.

ČITAJTE I ŠIRITE NOVI GLAS!

RADO ĆEMO ĆUTI I VAŠU KRITIKU!

IZVINJAVAMO SE ZA TIPKARSKE POGREŠKE!